

CEL MAI VECHI MANUSCRIS MINIAT DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ: Tetraevanghelul popii Nicodim (1404—1405)

ION-RADU MIRCEA

Printre vechile monumente de cultură din țara noastră, un loc special îl ocupă tetraevanghelul lui Nicodim (1404—1405), întemeietorul mănăstirilor Vodița și Tismana¹. Este primul manuscris cu dată certă scris pe teritoriul României și unul dintre rarele izvoare care vorbesc de condițiile vieții literare și artistice de la începutul secolului al XV-lea.

Încă din secolul al XVII-lea, existența acestei lucrări este semnalată de Paul de Alep², iar Anton Pann o cunoștea la 1844³. Mai târziu, în vizitele lui la mănăstirile și bisericile din țară, în căutare de antichități, Gr. Tocilescu⁴ atrage atenția cercetătorilor asupra acestui vechi monument. Scurt timp după călătoria de studii a lui Gr. Tocilescu, manuscrisul intră în patrimoniul statului⁵ și este cercetat de Al. Ștefulescu⁶. O descriere mai ales din punct de vedere paleografic și lingvistic dăduse Iațimirski în 1905⁷ și cam în același timp Gr. Tocilescu, în catalogul pieselor de la Muzeul Național de Antichități⁸, prezentase unele aspecte artistice, completate cinci ani mai târziu de Sp. Cegăneanu⁹.

Cercetările asupra acestei opere se opresc în 1916, când evanghelia lui Nicodim, împreună cu alte opere de artă, cu numeroase manuscrise și documente de preț ale istoriei noastre, a fost adăpostită de distrugerile războiului la Moscova.

¹ Pentru Nicodim vezi Emil Lăzărescu, *Nicodim de la Tismana și rolul său în cultura veche românească*, Rsl., XI, 1965, p. 237—285.

² Paul de Alep, *Călătoriile Patriarhului Macarie în Țările Române*, trad. Em. Cioranu, București, 1900, p. 181.

³ Vezi însemnarea autografă în facsimil fig. 2.

⁴ Gr. Tocilescu, *Raporturi asupra citorva mănăstiri, schituri și biserici din țară*, în «Analele Academiei Române», memorii, seria II, secția II, vol. VIII, București, 1887, p. 224.

⁵ La 1884; vezi mai jos, n. 8.

⁶ Al. Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, București, 1909, p. 56—57; facsimile la p. 33, 40.

⁷ *Славянские и русские рукописи румынских библиотек* («Сборник Отделения русского языка и словесности им. Академии Наук», vol. LXXIX), Petersburg, 1905, p. 267, nr. 7. El îl identifică cu *тетраевангелъ окованъ и позлащенъ* din documentul lui Vladislav I pentru Vodița (P. P. Panaitescu, *Documentele Țării Românești, I. Documente interne (1369—1490)*, București, 1938, p. 35—36; *DIR, B. sec. XIII—XIV*, București, 1953, p. 27). Acest tetraevanghel al Vodiței este mai vechi decât cel din 1404—1405, în orice caz înainte de 1374, anul morții domnitorului.

⁸ Gr. Tocilescu, *Catalogul Muzeului Național de Antichități din București*, ediția prescurtată, București, 1906, p. 142, nr. 1.

⁹ *Catalogul Muzeului Național de Antichități din București, Secțiunea Ecclesiastică. Obiecte bisericești*, București, 1911, p. 44—46, planșa XVIII (ferecătura).